LENKIJA. Jonas Kazimieras (1648-1668). Šilingai (427). Ortas (18 grašių) 1668 . Auksinas (30 grašių) 1663. Šilingai tik su averso vaizdu (3) ir falsifikatas su neaiškiu reversu.

ISPANIJOS NYDERLANDAI. Brabantas. Antverpenas. Albertas ir Elžbieta (1598-1621). Patagonas 161... Brabantas, Mastriktas (Maastricht) Pilypas IV (1621-1665). Patagonas 1622. Flandrija. Briuge. Albertas ir Elžbieta (1598-1621). Ketvirtis patagono be datos ir patagonas be datos.

Mikas Balčius

PALANGOS LOBIS

Palangos lobis, sprendžiant iš aprašytų radimo aplinkybių, buvo paslėptas 25-30 cm gylyje, labai kruopščiai įpakuotas: monetos surūšiuotos pagal dydį, kiekvienas jų stulpelis atskirai suvyniotas į baltos drobės skiautę, o paskui visos apvyniotos vilnone medžiaga ir odos gabalu (gal įdėtos į odinį maišelį). Lobis rastas ruošiamo eksploatuoti Kunigiškių žvyro karjero vietoje. Čia gyvenamojo pastato ar gyvenvietės liekanų nepastebėta. Rašytiniuose šaltiniuose ši vietovė neminima, o dabartinis jos užstatymas susiformavo XIX a. Šios aplinkybės rodytų, kad lobis buvo paslėptas toliau nuo namų.

Iš 457 Palangos lobio monetų 437 saugomos Kretingos kraštotyros muziejuje, o dar 20 (iš nedidelio monetų kiekio, likusio lobio radėjų rankose) yra pas Palangos gyventojus.

Lobį (žr. lentelę) sudaro lietuviškos ir prūsiškos monetos. Lietuviškąsias sudaro 92 Aleksando denarai ir 16 Aleksandro bei Žygimanto Senojo pusgrašių, tarp kurių vėliausia - su 1519 m. data. Prūsiškas monetas sudaro 333 šilingai ir 16 grašių. Tai Kazimiero Jogailaičio Karališkosios Prūsijos miestuose (Torunėje, Gdanske, Elbinge) nukaldintos 236

monetos ir Kryžiuočių ordino magistrų: Henriko Plauieno, Henriko Richtenbergo, Martyno Truchzeso, Johano Tifeno Karaliaučiuje kaldinti šilingai bei viena M. Truchzeso šilingo klastotė. Tarp pastarosios grupės monetų yra Kryžiuočių ordino magistrų Mykolo Kuchmeisterio ir Pauliaus Rusdorfo bei Johano Tifeno, Fridricho Sakso, Albrechto grašiai, kurių vėlyviausias - su 1519 m. data.

Lobio nominalinė sudėtis atitinka XVI a. antrojo ir trečiojo dešimtmečio Lietuvos bei Kryžiuočių ordino - Prūsijos piniginės sistemos ir rinkos sudėtį. Lietuvos piniginė rinka buvo suformuota Aleksandro pradėtais kaldinti denarais ir pusgrašiais. Pastaruosius Žygimantas kaldino iki 1529 m. Intensyviausiai kaldinti ir XVI a. pabaigos lobiams ypač būdingi 1509-1521 m. pusgrašiai. Antras Lietuvos piniginės rinkos formavimo etapas yra grašių kaldinimas 1535-1536 m.

Į Kryžiuočių ordino piniginę sistemą po šilingo vertės smukimo Johano Tifeno valdymo metais, orientuojantis į Lenkijos piniginę rinką, buvo įvestas 0,7 g gryno sidabro masės grašis. Jis savo verte prilygo vienai šilingo vertės monetai, kaldintai nuo 1415-1416 m. piniginės reformos iki Trylikos metų karo pradžios ir trims vėlesnio laikotarpio šilingams. Grašio ir ankstesnių šilingų vertybinis atitikimas buvo pabrėžtas grafiškai, atkartojant grašyje šilingų kompozicijas, kurių pagrindinis elementas buvo nuo vieno iki kito lauko krašto besitęsiantis kryžius. Mažaverčiuose šilinguose kryžius buvo herbiniame skyde. Anksčiau kaldintos monetos nebuvo išimtos iš apyvartos, perskaičiuota piniginėje rinkoje funkcionuojančių monetų vertė. Ir toliau kaldinti tiktai grašiai. Albrechto grašiai kaldinti nuo 1513 iki 1525 m., t.y. iki ordino pavertimo pasaulietine valstybe, bet piniginėje rinkoje šis politinis įvykis atsispindėjo tik nuo 1529 m. pagal Lenkijos-Prūsijos monetinės sąjungos reikalavimus Karaliaučiaus kalykloje pradėjus kaldinti naujas monetas.

Kadangi Palangos lobyje nėra 1520-1521 m. Lie-

tuvos pusgrašių ir Ordino 1520-1525 m. grašių ir vėlesnių monetų, galima išvada, kad 1519 m. su nedidele paklaida laikytini lobio paslėpimo ar bent paskutinio, papildžiusio lobį monetomis, sandėrio data.

Papildomų duomenų šiai datai patikslinti duoda lobį datuojančių monetų nusidėvėjimas (žr. lentelę). Albrechto 1513-1519 m. grašiai pagal vizualiai nustatomą nusidėvėjimo laipsnį patenka į monetų be nusidėvėjimo žymių (a) ir monetų su nedidelio nusidėvėjimo žymėmis (b) grupes. Tuo tarpu lietuviški 1509-1519 m. pusgrašiai į "b" ir "c" (vidutiniškai nudėvėtos monetos) grupes. Laikant 10 metų intervalą per ilgu ir duodančiu dideles paklaidas ir imant tik 1515-1519 m. pusgrašius, rezultatas gaunamas panašus. "b" ir "c" nudėvėjimo laipsnis atitinka 10-20 metų apyvartos laikotarpį, kurį pridėjus prie vėliausios monetos datos, nustatoma, kad XVI a. ketvirtasis dešimtmetis yra Palangos lobio paslėpimo laikas.

Lentelė. Palangos lobio monetų (Kretingos kraštotyros muziejuje) nudėvėjimo duomenys

Nudėvėjimo laipsnis	Monetos[x] A	B	C	D	E	F	G	I	J	K	L	M	N	O	P	R	S	Š
a-a								1								1		5
ab-a																	1	1
ab-ab				1									2					3
ab-b		1	1				1						1					2
b-b	9	2	1	1	7	2	1			1		6	6		1			1
bc-b	4	1	2		5	1	0	3			1		5		3			
bc-bc	12		2	2	7	2	2	2		1		3	5		1			
bc-c	13		1		5	2	3	2			1	4	3		5			
c-c	13	4	1	3	7	2	7			2		3	3		5			
cd-c	10	4		1	4	2	4			1		2	2		9			
cd-cd	9	2			9	4	0				1	4	2	1	6			
cd-d	3	2			3	1	0											
d-d	3				2		7						1		1			

x A - Lietuva: Aleksandras (1492-1506) denaras be datos (toliau - b.d.) su gotikine "A"; B - su renesansine "A"; C - pusgrašis b.d.; D - Lietuva: Žygimantas (1506-1544/1548) pusgrašis 1509-1519 m.; Lenkija: Kazimieras (1447-1492) Torunės šilingas b.d.; F - Gdansko šilingas b.d.; G - Elbingo šilingas b.d.; I - Kryžiuočių ordinas: Mykolas Kuchmeisteris (1414-1422) šilingas b.d.; J - Paulius Rusdorfas (1422-1441) šilingas b.d.; K - Henrikas Plauenas (1467-1469) šilingas b.d.; L - Henrikas Plauenas (1469-1470) šilingas b.d.; M - Henrikas Richtenbergas (1470-1477) šilingas b.d.; N - Martynas Truchzesas (1477-1489) šilingas b.d.; O - Truchzeso šilingo klastotė; P - Johanas Tifenas (1489-1497) šilingas b.d.; R - Tifeno grašis b.d.; S - Fridrichas Saksas (1498-1510) grašis b.d.; Š - Albrechtas (1511-1525) grašis 1513-1519 m.

Mikas Balčius, Eugenijus Ivanauskas

VARNIŲ ARCHEOLOGINIŲ TYRINĖJIMŲ MONETOS

Varnių šv. Aleksandro bažnyčioje archeologinių tyrinėjimų metu rastos tokios monetos: neaiškios datos (1780-1786) prūsiškas trigrašis, 1650 Livonijos ir 1656 Rygos šilingas, o šventoriuje - 1773 prūsiškas dvigrašis, Jono Kazimiero lietuviško šilingo neaiškia data klastotė (?).

Šalia buvusio seminarijos pastato ištirtame plote (žr. šio leidinio p. 154) rasti 1599 (Nr. 1), 1616 (Nr. 2), 1618 (Nr. 4) Zigmanto Vazos Rygos šilingai, 1637 (Nr. 5) Kristinos Rygos šilingas, neaiškios datos (Nr. 6) Karolio X Rygos šilingas, 1612 (Nr. 7) ir 1660 (Nr. 8) data pažymėtos Karolio XI Rygos šilingų klastotės, kaldintos Sučavoje, toje pat vietoje nukaldinta neaiškios datos (Nr. 9) Karolio